

Les universitats també haurien de disposar d'un sistema de selecció dels alumnes, sense més discriminacions que el mèrit i la capacitat, i que permetés la mobilitat a nivell europeu segons criteris d'excel·lència. Aquest sistema havia de permetre un equilibri entre el dret de l'estudiant a elegir universitat i l'autonomia d'aquesta per triar els seus estudiants. Per això era necessari un sistema adequat d'accés a la universitat i de beques o préstecs, que permetés no excloure de l'ensenyament universitari, per raons econòmiques, cap candidat capacitat.

Sobre aquestes premisses es va estar treballant, en col·laboració amb les universitats, primer per aconseguir que la normativa estatal deixés prou marge d'actuació per establir una regulació pròpia, a Catalunya, i després per trobar els models i propostes més adients. L'acció de Govern, però, no es va limitar a aquests aspectes, d'altra banda prou importants. Al llarg de 23 anys es van dur a terme un gran nombre d'intervencions de suport a la comunitat universitària, algunes de les quals es comentaran seguidament. A títol d'exemple es poden citar actuacions tan diverses com les de suport a la difusió de l'ensenyament del català i de la cultura de la pau i de la solidaritat, l'acolliment dels estudiants i investigadors estrangers, la creació del Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya, la xarxa de càtedres UNESCO, el programa d'ajuda a Bòsnia-Herzegovina, o la distinció a la qualitat docent «Jaume Vicens Vives».

5.1 Els estudiants

5.1.1 *L'accés a la universitat*

L'accés a la universitat ha estat tradicionalment una qüestió complexa que Catalunya ha aconseguit resoldre amb un bon nivell d'acceptació per les universitats, pels mateixos estudiants i per la societat en general, gràcies a l'excel·lent treball del Consell Interuniversitari de Catalunya (CIC).

Fins l'any 1985, cadascuna de les tres universitats catalanes efectua el seu propi accés a les diverses titulacions, procediment que no oferí problemes mentre l'oferta de places superava la demanda, ja que tots els alumnes aspirants obtenien plaça en l'estudi i el centre de la seva preferència. A partir del moment en què la demanda fou superior a l'oferta l'estudiant optà per sol·licitar plaça en més d'un centre, originant un veritable caos en la matriculació definitiva. Veient que el problema s'agreujaria amb el temps (figura 3), el 1986, les tres universitats demanaren al Departament d'Ensenyament que assumís la coordinació de la campanya d'accés a primer curs i també de la matriculació. El 1987 es creà l'Oficina de preinscripció universitària, que permetria coordinar i centralitzar tot el procés, així com la comunicació amb els centres de secundària, que ja depenien totalment del Departament d'Ensenyament.

Per evitar les discriminacions que es poguessin generar entre els alumnes amb un procés d'accés centralitzat, per una banda, i amb unes PAAU diferents per a cada universitat, per l'altra, fou necessari també coordinar i uniformitzar aquestes proves. Uns exercicis únics per a tots els alumnes de Catalunya, amb els mateixos calendaris i amb idèntics criteris de correcció, per ser emprats en aquest sistema global d'accés de les universitats públiques catalanes. Amb un rigorós treball, el CIC elabora uns criteris i procediments d'actuació, i el 1990 es crea l'Oficina de coordinació de la supervisió del COU i d'organització de les PAAU a Catalunya.

La darrera innovació va ser la substitució de l'exposició de les llistes als centres i altres punts d'informació per a la consulta electrònica, primer per Videotext, en una prova pilot el 1994, i més tard per Internet (2001). Al llarg d'aquests anys han estat contínues les millores introduïdes per donar un millor servei a l'estudiant, com l'harmonització de les proves, la consulta de les notes de tall i l'assignació de places, la preinscripció amb posterioritat a les proves d'accés, el canvi de preferències d'acord amb la nota de tall, etc.

El sistema d'accés coordinat que han seguit les universitats catalanes, amb processos objectius, transparents i informatitzats, ha estat es-

tudiat i incorporat per altres comunitats autònomes i fins i tot reflectit en la normativa bàsica estatal. Tot i així, aquesta normativa va resultar especialment problemàtica, per la inseguretat que comportava la seva constant i a vegades sorprenentment modificació, que la Generalitat considerava que vulnerava l'ordre competencial vigent, i que portava a les universitats a un esforç constant d'adaptació dels procediments.

La important tasca de coordinació que les universitats i la Generalitat dugueren a terme en aquesta matèria, mitjançant el CIC, quedà recollida a la Llei d'Universitats de Catalunya, encomanant al Departament competent que adoptés les mesures oportunes per tal que les universitats poguessin actuar coordinadament en aquesta important qüestió, a fi i efecte de garantir la igualtat d'oportunitats als estudiants.

D'acord amb la Llei, en l'accés s'ha de tenir en compte l'oferta de places disponibles; els processos han de ser transparents i objectius i, com a norma general, s'han d'articular mitjançant proves que admetin la correcció anònima. El nivell de detall al qual s'arriba en aquest apartat de la Llei troba la seva explicació en la voluntat de fixar legalment les garanties suficients per tal que, sigui quin sigui el model definitivament adoptat per la norma, per les universitats o pel mateix CIC, quedin preservats els drets dels estudiants de qualsevol procedència que desitgin entrar al sistema universitari des de Catalunya.

La informació obtinguda gràcies a la centralització de tot el procés ha estat summament valuosa per analitzar les desviacions i el grau de satisfacció entre l'oferta i la demanda, el domini del català al final del batxillerat, el rendiment acadèmic en els centres públics i privats, o bé en funció de l'estrat social de l'estudiant, etc.

5.1.2 Sistema de beques i ajuts a l'estudi

Quan es compara la despesa pública en educació superior respecte al PIB, a Espanya i als països del nostre entorn, les diferències més acusades s'observen en les insuficients dotacions per a ajudes a l'estudiant i en l'excessiu desplaçament de la despesa cap a les transferències

de capital (inversions). Aquestes eren les principals disfuncions del nostre sistema de finançament, que calia corregir. Era previsible que la pròpia evolució del sistema universitari ajudés a corregir el segon aspecte; no obstant, calia una acció positiva per resoldre el primer. Aquí rau precisament, l'interès del Govern per modificar el sistema de beques i ajuts a l'estudi, amb una diversificació dels ajuts i una més gran proximitat a l'estudiant en la seva gestió.

Deixant de banda la seva escassa dotació, el sistema existent, en mans de l'Estat, no ofería garanties suficients d'equitat i de transparència. Així, es discriminava els estudiants d'unes Comunitats respecte dels de les altres, en considerar com a índex únic la renda familiar disponible i no la renda corregida pels índexs regionals de preus, quan aquests existeixen i són dades estadístiques de caràcter oficial. I d'altra banda, discriminava uns estudis en front d'altres en no tenir en compte el rendiment mitjà de cada un d'ells.

El Govern entenia que un nou sistema d'ajuts s'havia de basar en els criteris següents:

- L'adaptació de les condicions dels candidats a la realitat socioeconòmica del territori (cost de la vida, alumnes que treballen, capital necessari de les empreses familiars: pagesos, comerciants, taxistes, etc.).
- La percepció d'imports tenint en compte, d'una banda, el nivell socioeconòmic i el rendiment acadèmic i, de l'altra, les necessitats econòmiques dels estudiants, en particular pel canvi de residència.
- El disseny d'un sistema mixt de beques i préstecs a baix o nul interès per a l'alumnat, en funció de la situació econòmica familiar i del rendiment acadèmic, garantits, en alguns casos, per l'administració.

Repetidament, es va portar el tema a la Comissió de Traspassos Estat-Generalitat al·legant que la transferència de les beques universitàries, a més de necessària per raons estatutàries, responia a criteris de racionalitat. Certament, no semblava sensat que les Comunitats

Autònomes fossin competents respecte de la política de finançament i no poguessin ser-ho en matèria d'ajuts a l'estudi, quan aquests constitueixen un àmbit substantiu de l'esmentada política. A part que una gestió dels ajuts més propera a l'estudiant repercutiria, sens dubte, en una millora del sistema.

Davant la nul·la receptivitat a aquests arguments, el Govern, en defensa del seu patrimoni competencial, va presentar dos conflictes de competència davant el Tribunal Constitucional en relació amb les Ordres del Ministeri d'Educació i Ciència, de juny de 1994, i del Ministeri d'Educació i Cultura, de juny de 1997, per les quals es convocaven beques i ajuts a l'estudi de caràcter general per estudis universitaris i mitjans per als cursos acadèmics 1994-1995 i 1997-1998. Uns conflictes que varen ser resolts el 2001, amb una sentència que acumulava els dos conflictes plantejats (STC 188/2001) i que, encara que amb matisos, va ser favorable als interessos de la Generalitat, però que, a dia d'avui, no ha estat executada per part del Govern central, malgrat els nombrosos requeriments per fer-ho.

Mentrestant, se signaren sengles convenis amb entitats financeres, per encetar uns programes de préstecs universitaris per al pagament de matrícules de cursos reglats i de postgrau, i així anar definint el sistema català de beques i ajuts a l'estudi, en línia amb la pràctica en altres països europeus.

Al mateix temps, el 2001 es creà, per Llei, *l'Agència de gestió d'ajuts universitaris i de recerca* (AGAUR) que s'hauria de fer càrrec de la gestió de les beques i tota mena d'ajuts per fomentar la igualtat d'oportunitats en l'accés dels joves al sistema universitari. En l'actualitat ja gestiona el programa de préstecs i alguns ajuts específics, com els destinats a la millora de la qualitat docent, als màsters i doctorats impartits en llengua anglesa o als estudiants que realitzen estades del programa ERASMUS. De totes maneres, com que la major activitat se centra en els ajuts a la recerca es comentarà amb més detall en la secció corresponent (vegeu l'apartat 3.4.5, p. 156).

5.1.3 La promoció i difusió de l'oferta universitària

EL SALÓ DE L'ENSENYAMENT

El 1989, seguint iniciatives existents en altres països europeus, s'organitzà per primera vegada a l'Estat el Saló de l'Ensenyament, amb l'objectiu d'oferir a tots els joves una plataforma d'informació sobre els estudis acadèmics i professionals que s'impartien a Catalunya. La presència de més de 60.000 estudiants en cadascun dels certàmens celebrats fins al 2003 il·lustra l'interès del Saló pels alumnes que havien de fer una elecció decisiva per al seu futur acadèmic i professional.

En el Saló, l'oferta universitària ocupava un lloc central. La Secretaria del CIC coordinava la participació de les universitats i de l'administració i l'edició dels materials informatius. Entre ells cal fer esment de la completa *Guia de l'Ensenyament Superior*, que recollia tots els estudis universitaris homologats i propis, així com els estudis de formació professional de grau superior, els centres on s'impartien aquests estudis, crèdits de les matèries troncales i accessos a segons cicles. Aquesta informació es complementava amb la *Guia de les Sortides Professionals per a Titulats Universitaris*, donant una visió general de les perspectives de la futura integració en el món laboral de l'alumne. D'aquestes guies se'n feia una distribució de 65.000 exemplars per tots els centres de secundària de Catalunya. Altres documents d'interès eren la *Guia de Centres i Titulacions Universitàries a Catalunya*, amb una tirada de 15.000 exemplars, i la de *Programes Europeus de Cooperació i Mobilitat per a Estudiants Universitaris*, amb una tirada de 3.500 exemplars.

Així mateix, l'estratègia d'informació i orientació a l'alumnat es reforçà mitjançant el web dels estudis universitaris a Catalunya i les seves sortides professionals, *Què vols estudiar i per què?* El web facilita un ampli coneixement de tots els estudis universitaris que es poden cursar a les universitats catalanes i dona suport a la planificació i al desenvolupament del recorregut formatiu i professional dels estudiants. A part del català es pot consultar en les llengües anglesa i castellana i va rebre, el 2003, més de 300.000 consultes.

BARCELONA CENTRE UNIVERSITARI

Contràriament al que sovint es creu o es diu, Catalunya té un sistema universitari obert, amb molts estudiants procedents de fora del seu territori, atrets per la seva qualitat i l'entorn social i cultural. Així, acollia anualment uns 3.500 estudiants del programa europeu ERASMUS, que, al principi, era el major de tot l'Estat. Una xifra semblant a la dels estudiants catalans que realitzaven el darrer curs de carrera a l'estranger. D'altra banda, a finals dels 90, cinc universitats catalanes es trobaven entre les dotze que rebien més estudiants forans de doctorat a tot l'Estat.

Per això, el 1998, amb l'objectiu de:

- Proporcionar allotjament als estudiants, investigadors i professors forans mitjançant una central de reserves.
- Promoure activitats destinades a la integració cultural i ciutadana dels universitaris forans residents a Barcelona i la seva àrea d'influència.
- Dur a terme accions per a la promoció de Barcelona com a centre universitari internacional.

La Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona i les universitats de Barcelona i la seva àrea d'influència, van crear el Barcelona Centre Universitari (BCU), el qual disposa, a Barcelona, d'un espai d'informació i assessorament especialitzat en les necessitats del col·lectiu d'universitaris i investigadors forans, especialment d'allotjament, així com tota mena d'informació relativa a les universitats catalanes.

LA PROMOCIÓ EXTERIOR DE LES UNIVERSITATS CATALANES

A més a més de les actuacions que cada universitat podia dur a terme en aquest àmbit, el Govern utilitzà les seves delegacions a l'exterior com a plataformes de promoció internacional de les mateixes. En aquest

sentit, l'any 1995, se signà un primer conveni de col·laboració amb el Consorci per la Promoció Exterior de la Cultura Catalana (COPCA), per utilitzar les seves oficines a Milà, Copenhaguen, París i Berlín, amb aquesta finalitat. Posteriorment, s'elaboraren estudis d'alguns dels àmbits geogràfics establerts com a preferents (Xina, Amèrica del Nord i Regne Unit) i, arran d'un d'ells, s'establí a l'espai del COPCA a Beijing una representació amb la missió d'identificar estudis, projectes i socis d'interès per tal de coadjuvar en la promoció de les universitats en aquell país. Altres organitzacions que varen col·laborar en aquesta missió foren el COPEC, la Federació Internacional d'Entitats Catalanes, el Patronat Català Pro Europa, l'Institut Català de Cooperació Iberoamericana, els casals catalans, etc.

A partir de 2001, s'inicià també un pla de difusió a salons d'àmbit estatal (València, Sant Sebastià i Madrid) i internacional (Lió, Montpeller, París, Tolosa, Perpinyà, Lisboa, São Paulo, Casablanca, Beijing, Xangai, etc.), on s'hi lliuraren les publicacions informatives editades pel Consell Interuniversitari (vegeu 4.1 pàg. 52) i per les universitats catalanes.

D'altra banda, el 2002 es creà la Fundació privada *International Graduate School of Catalonia (IGSOC)* per promoure en l'àmbit internacional programes d'estudi de nivell postgraduat, en llengua anglesa, de les universitats catalanes i d'altres institucions acadèmiques de reconegut prestigi. El 2003 ja hi havia vint-i-set programes de doctorat en anglès subvencionats per la Generalitat.

5.2 El professorat

No cal un coneixement massa profund de la tradició universitària catalana per saber que una de les reivindicacions més llargament expressada per part de les universitats fou la recuperació de la capacitat de desenvolupar una política pròpia de professorat, allunyada de les rigideses de la carrera funcional, que tants bons resultats havia donat a l'època de la Generalitat republicana.

Les aspiracions d'implantació de la via contractual havien quedat tan-